

АВТОРСЬКЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 001.89:62

Д.В. Смерницький,
кандидат юридичних наук

НАУКОВІ І ТЕХНОЛОГІЧНІ ПАРКИ ЯК ОПТИМАЛЬНА ФОРМА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто аспекти адміністративно-правового забезпечення наукової та науково-технічної діяльності, у тому числі створення та функціонування наукових і технологічних парків.

Ключові слова: наукова діяльність, науково-технічна діяльність, наукові парки, технологічні парки.

В статье рассмотрены аспекты административно-правового обеспечения научной и научно-технической деятельности, в том числе создание и функционирование технологических парков.

Ключевые слова: научная деятельность, научно-техническая деятельность, научные парки, технологические парки.

Paper considers several aspects of an administrative and legal support of scientific and technological activities, including the establishment and operation of technology parks.

Keywords: science, scientific and technical activities, science parks, technology parks.

Наукова та науково-технічна діяльність мають важливе значення для розвитку держави та суспільства в цілому. Саме досягнення в цих сферах призводять як до матеріального – впроваджуються нові технології, матеріали, медичні препарати, так і до духовного зростання суспільства. Ми знаємо численні приклади, коли наукові здобутки призводять до соціально-економічного зростання держав. Так, наприклад, Японія, не маючи на своїй території значних земельних та енергетичних ресурсів, завдяки розвитку науки спромоглася стати високорозвиненою, технологічною країною. І таких прикладів багато – Німеччина, США, Великобританія та ін.

Отже, вбачається за доцільне розглянути питання адміністративно-правового забезпечення наукової та науково-технічної діяльності, у тому числі основної організаційної форми реалізації таких видів діяльності – створення та діяльності наукових та технологічних парків. Це питання також зберігає актуальність ще й тому, що в Україні наукова та науково-технічна діяльність переважно фінансується за рахунок Державного бюджету, тобто за рахунок платників податків. Чітке правове регулювання зазначених сфер є основою раціонального використання коштів та отримання необхідних для суспільства результатів. Але зазначене регулювання нізащо

не повинно стримувати наукові дослідження чи впливати на них, воно лише має бути спрямоване на встановлення організаційних норм та норм стосовно взаємодії суб'єктів наукової діяльності, що лише поліпшить процес забезпечення наукових досліджень.

Держава спрямовує свої зусилля на підвищення економічного рівня суспільства, зростання виробництва, сільського господарства, інших сфер діяльності людини. Наукові і науково-технічні дослідження завжди спрямовані на вирішення основних завдань розвитку держави та суспільства. Підтримка наукової і науково-технічної діяльності проводиться державою за багатьма напрямками, в тому числі і забезпечення виділення бюджетного фінансування на функціонування технологічних парків.

Як зазначає Т.О. Коломоєць, нормативно-правова база державного управління у сфері науки визначає “правила гри” стосовно впливу держави на наукову галузь. Керуючись ними, суб'єкти адміністративно-правового регулювання у сфері науки здійснюють функції щодо державного регулювання зазначеної сфери [1].

Згідно із Законом України “Про наукову і науково-технічну діяльність” [2], наукова діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Науково-технічна діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій. Її основними формами (видами) є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням наукових і науково-технічних знань до стадії практичного їх використання. Саме науково-технічна діяльність, тобто проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, у результаті яких фундаментальні знання втілюються в практичні технічні розробки, і приносить для держави відповідний економічний ефект від продажу як нової техніки, так і інноваційних технологій.

Проведення науково-дослідних робіт регламентується Державним стандартом України ДСТУ 3973-2000 “Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення” [3]. ДСТУ 3973-2000 установлює загальні правила виконання науково-дослідних робіт (НДР), у тому числі правила подання заявок на виконання НДР, розроблення технічного завдання на НДР та її складові частини, функції учасників НДР, зміст етапів, їх виконання і приймання, реєстрації НДР та реалізації її результатів. Положення цього стандарту є обов'язковими для НДР, виконання яких повністю або частково фінансується з державного бюджету. Для НДР, які виконують за рахунок обігових або власних коштів установ, підприємств, організацій та інших суб'єктів господарської діяльності, положення стандарту є рекомендованими. Стандарт не поширюється на НДР, які виконуються в системі розроблення і поставлення на виробництво військової техніки [3].

Проведення дослідно-конструкторських робіт регламентується Державним стандартом України ДСТУ 3974-2000 “Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання дослідно-конструкторських робіт. Загальні положення” [4]. ДСТУ 3974-2000 встановлено загальні правила виконання дослідно-конструкторських та дослідно-технологічних робіт (далі ДКР),

у тому числі: правила подання заявок на виконання ДКР, розроблення технічного завдання (ТЗ) на ДКР та її складові частини, зміст робіт на стадіях і етапах ДКР, функції її учасників, правила реєстрації ДКР та реалізації її результатів. Вимоги цього стандарту є обов'язковими для ДКР, виконання яких повністю або частково фінансується з державного бюджету. Для ДКР, які виконують за рахунок обігових або власних коштів установ підприємств, організацій та інших суб'єктів господарської діяльності, положення стандарту є рекомендованими. Стандарт не поширюється на ДКР, які виконують у системі розроблення і поставлення на виробництво військової техніки [4]. Проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) регламентує ціла низка державних стандартів України, але наведені стандарти є основоположними в цій сфері.

Основним завданням наукової, а особливо науково-технічної діяльності, на наш погляд, є доведення її результатів до практичного використання у різних сферах діяльності суспільства. Це питання є складним та економічно затратним, особливо при впровадженні високотехнологічних результатів науково-технічної діяльності, які потребують значних фінансових витрат, і іноді такі витрати не під силу одному конкретному підприємству. Що ж робити в такому разі? Відповідь на це питання дає створення та функціонування наукових і технологічних парків.

Функціонування наукових і технологічних парків в Україні приносить значну користь для економічного розвитку держави, забезпечуючи проведення високотехнологічних науково-технічних розробок та впровадження їх у виробництво. На цей час в умовах глобалізації світової економіки, посилення міжнародної конкуренції, використання новітніх технологій у виробництві конкурентоспроможної продукції створення та розвиток технологічних парків є актуальною моделлю забезпечення розвитку наукового та виробничого потенціалу держави.

Згідно із Законом України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” [5], визначені правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності низки технологічних парків України.

Відповідно до ст. 1 Закону [5], технологічний парк (технопарк) – юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції. Учасниками технологічного парку є юридичні особи – суб'єкти наукової, науково-технічної, підприємницької діяльності, що уклали між собою договір згідно з цим Законом [5].

Закон [5] визначає правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків “Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка” (м. Київ), “Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона” (м. Київ), “Інститут монокристалів” (м. Харків), “Вуглемаш” (м. Донецьк), “Інститут технічної теплофізики” (м. Київ), “Київська політехніка” (м. Київ), “Інтелектуальні інформаційні технології” (м. Київ), “Укрінфотех” (м. Київ), “Агротехнопарк” (м. Київ), “Еко-Україна” (м. Донецьк), “Наукові і навчальні прилади” (м. Суми), “Текстиль” (м. Херсон), “Ресурси Донбасу” (м. Донецьк), “Український мікробіологічний

центр синтезу та новітніх технологій” (УМБІЦЕНТ) (м. Одеса), “Яворів” (Львівська область), “Машинобудівні технології” (м. Дніпропетровськ) (далі – технологічні парки).

Отже, Закон [5] визначає конкретні технологічні парки та правові й економічні засади їх діяльності. На перший погляд це правильно, але постає питання: що робити при створенні нових технологічних парків?

Відповідно до ст. 4 Закону [5], державна реєстрація технологічного парку здійснюється центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності. Технопарку видається свідоцтво про державну реєстрацію встановленого зразка. Підставою для державної реєстрації технологічного парку є включення його до переліку технопарків, що наведений у преамбулі до цього Закону [5].

Проте, на наш погляд, система державної реєстрації технологічного парку є занадто складною, що, у свою чергу, стримує розвиток як наукової, науково-технічної, так і виробничої діяльності в країні. На наше переконання, необхідно було б спростити процедуру реєстрації технопарків. Навіть якщо постає необхідність в розгляді та погодженні новостворених технопарків на засіданні Верховної Ради України, Закон [5], на наш погляд, не повинен був би містити конкретного переліку технопарків, а лише встановлювати загальноправові та економічні норми для технологічних парків. Новостворені технологічні парки доцільно реєструвати у державному реєстрі технопарків без внесення їх до Закону [5], що значно спростить та прискорить процедуру створення технологічних парків.

Розвиток технологічних парків потребує наявності багатьох чинників: нормативного забезпечення, кредитування, наявності потужних наукових установ та високотехнологічних підприємств, проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт за передовими, конкурентоспроможними напрямками розвитку технічних засобів.

Згідно зі ст. 3 Закон [5], спеціальний режим інноваційної діяльності запроваджується для технологічного парку строком на 15 років і зберігає чинність при виконанні проектів технологічного парку. Державне сприяння інноваційній діяльності технологічних парків здійснюється шляхом державної фінансової підтримки та цільового субсидіювання проектів технологічних парків.

Проекти технологічних парків розробляються відповідно до пріоритетних напрямів діяльності технологічних парків. Пріоритетні напрями діяльності для кожного з технологічних парків розробляються відповідно до законів України “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” та “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, розглядаються Президією Національної академії наук України та затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері науки. Розгляд, експертиза, державна реєстрація проектів технологічних парків здійснюються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, за поданням Національної академії наук України в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, на проекти технологічних парків, що пройшли розгляд, експертизу й відповідно до встановленого Кабінетом Міністрів України порядку включені до державного реєстру, видається свідоцтво встановленого

зразка про державну реєстрацію проекту технологічного парку [5, ст. 5]. Для фінансової підтримки проектів технологічних парків запроваджується бюджетна програма підтримки діяльності технологічних парків [5, ст. 6]. Для реалізації проектів технологічних парків технологічним паркам їх учасникам та спільним підприємствам, що виконують проекти технологічних парків, державою надаються цільові субсидії [5, ст. 7].

Зараховані на спеціальні рахунки технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств кошти цільових субсидій використовуються технологічними парками, їх учасниками та спільними підприємствами при реалізації проектів технологічних парків на:

проведення наукових, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків;

створення, розвиток, модернізацію та реконструкцію науково-технологічних, експериментальних та дослідно-промислових дільниць, у тому числі на інструменти, обладнання та устаткування, що використовуються для цілей інноваційної діяльності;

підготовку конструкторської та технологічної документації, технічних умов, технічних проектів та витрати на підготовку виробництва інноваційної продукції;

патентування розробок, придбання прав на об'єкти права інтелектуальної власності (патентів, ліцензій на використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау тощо);

накладні та поточні витрати (на матеріали, технічне забезпечення тощо), що виникають у ході інноваційної діяльності;

придбання обладнання, устаткування та інших засобів виробництва, пов'язаних з впровадженням інновацій;

науково-організаційну діяльність керівного органу технопарку, проведення та участь у роботі наукових, науково-технічних конференцій, семінарів та виставок, публікацію результатів наукових досліджень за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків [5, ст. 8].

Розглядаючи Закон України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” [5], слід зазначити, що ним створено необхідні правові та економічні умови для повноцінного функціонування технопарків, у тому числі стосовно їх фінансового забезпечення та підтримки з боку держави, що, у свою чергу, позитивно впливає на розвиток технопарків та економічну ситуацію у країні. Проте тут ідеться саме про технологічні парки, а не про наукові й науково-технічні об'єднання (парки).

Розглянемо значення терміну “технологія”. Техноломгія (від грец. *τεχνολογια*, що походить від грец. *τεχνολογος*; грец. *τεχνη* – майстерність, техніка; грец. *λογος* – (тут) передавати) – наука (“корпус знань”) про способи (набір і послідовність операцій, їх режими) розв'язання задач людства за допомогою (шляхом застосування) технічних засобів (знарядь праці). Будь-яка технологія передбачає: предмет праці (предмет технологічного впливу, технологічний об'єкт); засоби праці (технологічні засоби); носія технологічних функцій (працівника, колективу тощо); рівень технологічного розвитку суспільства. Технологія має безпосередній вияв у структурі виробничого процесу (технологічному процесі). При цьому:

– під терміном “виріб” слід розуміти будь-який кінцевий продукт праці (матеріальний, інтелектуальний, моральний, політичний тощо);

– під терміном “номінальна якість” слід розуміти якість прогнозовану або заздалегідь задану, наприклад, обумовлену технічним завданням і узгоджену з технічною пропозицією;

– під терміном “оптимальні витрати” слід розуміти мінімально можливі витрати, які не спричиняють погіршення умов праці, санітарних та екологічних норм, норм технічної та пожежної безпеки, наднормативного зносу знарядь праці, а також фінансових, економічних, політичних та інших ризиків [6].

Отже, наші висновки є правильними: технологічні парки стосуються переважно технічного напрямку й передбачають випуск відповідної продукції. Тобто Закон України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” [5] не стосується створення та розвитку наукових парків, які також доцільно створювати, об’єднуючи відповідні наукові структури при вирішенні важливих для держави питань розвитку науки та техніки, конкурентоспроможних технологій.

Центральні органи виконавчої влади у сфері наукової та науково-технічної діяльності в межах своєї компетенції: здійснюють управління у сфері наукової та інноваційної діяльності і відповідають за рівень науково-технічного розвитку відповідних галузей; визначають напрями розвитку наукового і науково-технологічного потенціалу галузей, спрямовують і контролюють діяльність підпорядкованих їм наукових організацій; беруть участь у формуванні пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні, державних наукових та науково-технічних програм і державного замовлення; формують програми науково-технічного розвитку відповідних галузей та організують їх виконання; організують розроблення, освоєння та виробництво сучасної конкурентоспроможної продукції на основі використання нових високоефективних технологій, устаткування, матеріалів, інформаційного забезпечення; готують пропозиції щодо вдосконалення економічного механізму забезпечення науково-технічного розвитку відповідних галузей; здійснюють інші повноваження, передбачені законодавством України [7, с. 168].

Враховуючи наведене вище, з метою визначення механізму подальшого розвитку та функціонування наукових і технічних парків в Україні видається доцільним, на нашу думку, центральному органу виконавчої влади у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, який забезпечує проведення у життя державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності, розробити Концепцію розвитку наукових і технічних (технологічних) парків в Україні. Розвиток та створення нових парків доцільно розглядати за галузевим принципом, залучивши до роботи центральні органи виконавчої влади, які на базі аналізу потреб розвитку галузі та створення конкурентоспроможних технологій, а також наявності наукових установ та підприємств у цій сфері сформулюють пропозиції щодо перспектив створення та розвитку технічних парків, їх фінансування тощо. У Концепції пропонується розробити механізм державної підтримки та заохочення розвитку наукових і технічних парків, як введенням відповідного пільгового податкового режиму та режиму кредитування, так і виділенням цільового (переважно часткового) бюджетного фінансування на створення парків.

Отже, головними ініціаторами створення відповідних умов, в тому числі і правових, для функціонування наукових і технологічних парків повинні виступати не наукові установи чи підприємства, а, у першу чергу, центральні органи

виконавчої влади, як головні органи управління відповідною сферою розвитку держави. Концепція повинна співвідноситися з напрямом держави у розвитку наукової і науково-технічної діяльності, а також розвитком стратегічних напрямів виробництва на відповідний період, визначеними в нормативно-правових та концептуальних документах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Т.О. Коломєць. – Київ : “Істина”, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // radnuk.info/pidrychnuku/admin-pravo/41-kolomoets/21727-----s-3----.html](http://radnuk.info/pidrychnuku/admin-pravo/41-kolomoets/21727-----s-3----.html).
2. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 13 грудня 1991 року № 1977-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 12. – Ст. 165.
3. Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення : Державний стандарт України ДСТУ 3973-2000.
4. Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання дослідно-конструкторських робіт. Загальні положення : Державний стандарт України ДСТУ 3974-2000.
5. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16 липня 1999 року № 991-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 40. – Ст. 363.
6. Технологія / Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // uk.wikipedia.org/ wiki/Технологія](http://uk.wikipedia.org/wiki/Технологія).
7. *Голосніченко І.П.* Адміністративне право України : основні поняття: навч. посіб. / І.П. Голосніченко, М.Ф. Стахурський, Н.І. Золотарьова ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. І.П. Голосніченка. – К. : ГАН, 2005. – 232 с.

Отримано 25.09.2014

Рецензент Рибальський О.В., доктор технічних наук, професор.